

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОЗДОРОВЛЕННЯ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ

Реалізацію права кожної дитини на повноцінний відпочинок, оздоровлення, забезпечення змістовного дозвілля, задоволення інтересів і духовних запитів відносно до індивідуальних потреб забезпечує позашкільний дитячий оздоровчий заклад України. По-перше, це осередок, через який протягом життя проходить більш як 70% населення країни (відпочиваючого чи працюючого), незалежно від соціального статусу чи національності. По-друге, дитячий оздоровчий заклад, незалежно від підпорядкування, типу і форми власності, виступає не тільки соціальним інститутом, а й духовно-моральним явищем суспільства – складником єдиної державної системи. По-третє, це неповторна діяльнісна структура, на яку (в першу чергу) впливають соціальне середовище, рівень матеріально-технічного і фінансового забезпечення, природне оточення, професійний рівень педагогічних працівників, обслуговуючого персоналу тощо. По-четверте, діяльність дитячих позашкільних закладів України спрямована як на задоволення інтересів і потреб дитини, так і на реалізацію її змістовного дозвілля, оздоровлення та відпочинку, що регулюється чинним законодавством України.

Виходячи з цього, розглянемо правове регулювання оздоровлення дітей в Україні. Це в першу чергу: а) Конституція України; б) закони України; в) акти та розпорядження Президента України та Кабінету Міністрів України; г) накази та розпорядження центральних органів виконавчої влади, до сфери управління яких він належить; д) рішення місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Регулювання правовідносин, пов'язаних з наданням матеріальної, соціальної та правової допомоги функціонування дитячих оздоровчих закладів визначають Закони України.

Наведемо перелік Законів України, прийнятих у попередні роки, що регламентують важливі питання функціонування дитячого оздоровчого закладу, за допомогою таблиці 1.

У наведеному переліку Законів України, які окреслюють функціонування дитячих оздоровчих

закладів, можна умовно виділити такі два основні аспекти: перший – змістовий, – регулює організаційно-методичні умови функціонування дитячих оздоровчих закладів, а другий – фінансовий, – забезпечує фінансово-господарську діяльність позашкільного навчального закладу.

Зосереджуючи увагу на змістовому аспекті Законів України, слід підкреслити, що охорона дитинства в Україні визначається як стратегічний загальнонаціональний пріоритет, який з метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист та всебічний розвиток, встановлює основні засади державної політики.

Зазначимо, що ратифікувавши Конвенцію ООН про права дитини [1], Україна всі положення цього документа імплементувала у прийнятому Верховною Радою України Законі України "Про охорону дитинства", згідно якого система заходів щодо охорони дитинства в Україні включає:

а) визначення основних правових, економічних, організаційних, культурних та соціальних засад щодо охорони дитинства, удосконалення законодавства про правовий і соціальний захист дітей, приведення його у відповідності з міжнародними правовими нормами у цій сфері;

б) забезпечення належних умов для охорони здоров'я, навчання, виховання, фізичного, психічного, соціального, духовного та інтелектуального розвитку дітей, їх соціально-психологічної адаптації та активної життєдіяльності, зростання в сім'ї в атмосфері миру, гідності, взаємоповаги, свободи та рівності;

в) проведення державної політики, спрямованої на реалізацію цільових програм з охорони дитинства, надання дітям пільг, переваг та соціальних гарантій у процесі виховання, навчання, підготовки до трудової діяльності, заохочення наукових досліджень з актуальних проблем дитинства;

г) встановлення відповідальності юридичних і фізичних осіб (посадових осіб) громадян за порушення прав і законних інтересів дитини, заподіяння їй шкоди.

Таблиця 1

Перелік Законів України, що регулюють діяльність дитячого оздоровчого закладу

№ п/п	Назва Закону України	Номер документа	Дата прийняття
1	Про плату на землю. Із змінами, внесеними Законами України від 15.05.2003 року № 756-IV, від 25.03.2005 року № 2505-IV.	№2535-XII	3 липня 1992 року
2	Про оподаткування прибутку підприємств. В редакції Закону України від 22 травня 1997 року № 283/97-ВР та із змінами і доповненнями.	№334/94-ВР	28 грудня 1994 року
3	Про прийняття Конституції України і введення її в дію		28 червня 1996 року
4	Про податок на додану вартість. Із змінами згідно із Законами України від 07.07.1999 року № 854-XIV, від 02.03.2000 року, № 1523-III, від 27.11.2003 року, №1344-IV, від 17.06.2004 року, № 1801-IV, у редакції Закону України від 25.03.2005 року, №2505-IV	№168/97-ВР	3 квітня 1997 року
5	Про загальну середню освіту (станом на 10 березня 2002 року)	№651-XIV	13 травня 1999 року
6	Про позашкільну освіту. Із змінами і доповненнями, внесеними Законом України.	№1841-III	22 червня 2000 року
7	Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням.	№2240-III	18 січня 2001 року
8	Про охорону дитинства	№2402-III	26 квітня 2001 року
9	Про внесення змін до Закону України "Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності".	№3024-III	7 лютого 2002 року

10	Про податок з доходів фізичних осіб	№889-IV	22 травня 2003 року
11	Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.	№2342-IV	13 січня 2005 року
12	Про внесення змін до Закону України "Про державний бюджет України на 2005 рік" та деяких інших законодавчих актів України.	№2505-IV	25 березня 2005 року

Виходячи з вищезазначеного, місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування повинні не тільки проводити державну політику у сфері охорони дитинства (а саме: розробляти та впроваджувати галузеві та регіональні програми поліпшення становища дітей тощо), а й розвивати мережу позашкільних, навчальних закладів, діяльність яких спрямована на організацію дозвілля, відпочинку і оздоровлення дітей, зміцнення їх матеріально-технічної бази [2].

Як і Конвенція ООН про права дитини [1], Закон України "Про охорону дитинства", наголошує на тому, що дитиною "є кожна людська істота до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосованим до неї, вона не набуває прав повноліття раніше" [2].

У відповідності до статті 6 Сімейного Кодексу України правовий статус дитини має особа до досягнення нею повноліття, а "неповнолітньою вважається дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років" [3]. Відповідно до цієї ж статті і статей 31 та 32 Цивільного Кодексу України малолітньою вважається особа до досягнення нею 14 років, неповнолітньою – особа віком від 14 до 18 років [4].

Як бачимо, важливого значення в контексті відпочинку і оздоровлення дітей має наскрізна діяльність державних та інших організацій, передбачених Конституцією України – "...діти рівні у своїх правах" [15] – та законом, які роблять акценти на додатковому правовому захисті уразливих груп, зокрема – дітей.

Слід підкреслити, що до недавнього часу Україна не мала чітко визначеної державної політики у сфері позашкільної освіти. Її правові, соціально-економічні, організаційні, освітні та виховні засади визначив Закон України "Про позашкільну освіту", згідно з яким основними завданнями позашкільної освіти є:

- а) виховання громадянина України;
- б) вільний розвиток особистості та формування її соціально-громадського досвіду;
- в) виховання у дітей та підлітків поваги до Конституції України, прав і свобод людини та громадянина, почуття власної гідності, відповідальності перед законом за свої дії;
- г) виховання у дітей та підлітків патріотизму, любові до України, поваги до народних звичаїв, традицій, національних цінностей українського народу, а також інших націй і народів;
- д) виховання у дітей та підлітків шанобливого ставлення до родини та людей похилого віку;
- е) створення умов для творчого, інтелектуального, духовного і фізичного розвитку дітей та підлітків;
- є) формування в учнів свідомого й відповідального ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих, навичок безпечної поведінки;
- ж) задоволення освітньо-культурних потреб дітей та підлітків, які не забезпечуються іншими складовими структури освіти [5].

Формуючи здоровий спосіб життя вихованців, Закон України "Про позашкільну освіту" зосередив увагу на організації дозвілля дітей та підлітків, пошуку його нових форм, профілактики бездоглядності, правопорушень, вихованні в

учасників навчально-виховного процесу свідомого ставлення до власної безпеки та безпеки довколишніх.

Слід зазначити, що державна політика у сфері позашкільної освіти спрямована перш за все на збереження та розвиток мережі державних комунальних позашкільних навчальних закладів без права їх перепрофілювання, перепідпорядкування, злиття, закриття, передачі приміщень, обладнання, техніки в оренду, а органи виконавчої влади усіх рівнів повинні забезпечити:

- а) збереження і зміцнення матеріально-технічної бази позашкільних навчальних закладів, розвиток їх мережі, ефективне використання закріплених за ними земельних ділянок;
- б) соціальний захист дітей, педагогічних працівників, спеціалістів та інших працівників позашкільних закладів;
- в) підвищення кваліфікації, атестації працівників позашкільних навчальних закладів незалежно від підпорядкування, типів, форм власності;
- г) контроль за діяльністю педагогічних колективів позашкільних навчальних закладів, узагальнення та поширення досвіду їх роботи;
- д) державну атестацію позашкільних навчальних закладів незалежно від типів і форм власності, яка проводиться не рідше одного разу в десять років у порядку, встановленому спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі освіти.

За допомогою рисунка 1 розглянемо структурну модель діяльності профільного позашкільного навчального закладу, який може функціонувати у формі **оздоровчого** закладу, що здійснює позашкільну освіту.

На жаль, Закон України "Про позашкільну освіту" не розглядає оздоровчі заклади, які не є самостійними юридичними особами, а знаходяться в єдиному уставному фонді і виступають невід'ємною складовою підприємств, установ різних форм власності та підпорядкування.

Підкреслимо, що реалізація структурної моделі діяльності сучасного позашкільного навчального закладу здійснюється за такими напрямками: а) художньо-естетичний; б) туристсько-краєзнавчий; в) еколого-натуралістичний; г) фізкультурно-спортивний; д) соціально-реабілітаційний; ж) оздоровчий.

Оздоровчий напрям позашкільної освіти забезпечує необхідні умови для змістовного відпочинку та передбачає оволодіння знаннями про здоровий спосіб життя, організацію їх оздоровлення, набуття і закріплення навичок, зміцнення особистого здоров'я і формування гігієнічної культури особистості [1].

Виходячи з вищезазначеного, ми можемо дати таке визначення позашкільному дитячому оздоровчому закладу: *дитячий оздоровчий заклад – це позашкільний навчальний заклад, що створюється з метою: а) зміцнення здоров'я; б) організації активного відпочинку; в) задоволення інтересів і духовних потреб дітей і підлітків; г) виховання поваги до "прав і свобод людини і громадянина, почуття власної гідності, відповідальності перед законом за свої дії, свідомого ставлення до обов'язків людини і громадянина"* [6].

Необхідно підкреслити, що забезпечення цієї

мети покладається на учасників навчально-виховного процесу позашкільного навчального закладу, а саме: вихованців, директора та його заступників, педагогічних працівників, психологів, соціальних педагогів, бібліотекарів, керівників гуртків, клубів та спортивних секцій, батьків, представників підприємств, установ, організацій. Саме вони забезпечують результативність та якість роботи, фізичний та психічний стан здоров'я дітей.

Виходячи з цього, зауважимо, що педагогічним працівником позашкільного навчального закладу може бути особа з високими моральними якостями, з вищою педагогічною або іншою фаховою освітою, з належним рівнем професійної підготовки, який забезпечує результативність та якість своєї роботи, фізичний та психічний стан здоров'я вихованців.

Зосереджуючи увагу на правовому регулюванні оздоровлення дітей, його змістовному аспекті, визначимо правові, організаційні, соціальні засади та гарантії підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, що є складовою частиною законодавства про охорону дитинства.

Основними засадами державної політики щодо соціального захисту зазначеної категорії дітей є: а) створення належних умов для їх фізичного, інтелектуального і духовного розвитку, підготовки дітей до самостійного життя; б) забезпечення права на здоровий розвиток; в) забезпечення соціально-правових гарантій; г) створення умов для надання психологічної, медичної та педагогічної допомоги; д) формування системи соціальної адаптації; е) належне матеріально-технічне забезпечення від форми влаштування та утримання таких дітей, сприяння в наданні реальної допомоги і підтримки підприємствами, установами та організаціями різних форм власності, банківськими установами, культурно-освітніми, громадськими, спортивними та іншими організаціями [7].

Як бачимо, законодавством України розроблено

заходи соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, здійснено повне державне забезпечення, визначено механізми фінансування та безплатне оздоровлення до досягнення ними 18-річного віку.

Правове регулювання фінансово-господарської діяльності позашкільного навчального закладу – фінансовий аспект – зосереджує увагу на удосконаленні державного бюджету; загальнообов'язковому державному соціальному страхуванні у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності; а також на проблемах передачі об'єктам права державної та комунальної власності; питаннях оплати за землю, податку з доходів фізичних осіб; проблемах оподаткування прибутку підприємств та податку на додану вартість.

Розглядаючи механізм оподаткування прибутку підприємств, зазначимо, що "дитячі табори відпочинку за умови, якщо вони не здаються в оренду, не використовуються для надання платних послуг або іншої комерційної діяльності" [8], звільняються від оподаткування. Звільняються від оподаткування і операції з поставки путівок на санаторно-курортне лікування та відпочинок на території України фізичних осіб віком до 18 років [9].

Законодавством визначено, що до складу загальномісячного (річного) оподаткованого доходу платника податку не включається також вартість путівок на відпочинок, оздоровлення та лікування на території України такого платника податку або його дітей віком до 18 років, які надаються йому безоплатно або із знижкою (у розмірі такої знижки) професійною спілкою, до якої зараховується профспілкові внески такого платника податку – члена такої професійної спілки, створеної за законодавством України, або за рахунок коштів відповідного фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування [11].

Рис.1. Структурна модель діяльності позашкільного навчального закладу

В цьому ж контексті слушним буде підкреслити й те, що за рахунок коштів загальнообов'язкового державного страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням, у межах асигнувань, що визначаються щорічно при затвердженні бюджету Фонду на наступний рік, законодавство здійснює часткове фінансування дитячих оздоровчих таборів і позашкільного обслуговування в порядку, визначеному правлінням Фонду. При цьому законодавча база України передбачає оплату путівок на санаторно-курортне лікування застрахованим особам та членам їх сімей до дитячих оздоровчих закладів, утримання санаторіїв-профілакторіїв, надання соціальних послуг у позашкільній роботі з дітьми [10].

Визначаючи прожитковий мінімум на одну особу з розрахунку на місяць, на державному рівні затверджуються і прожитковий мінімум окремо для тих, хто відноситься до **основних** соціальних і демографічних груп населення. Це в першу чергу:

а) діти до 6 років (наприклад, у 2005 році такий мінімум становив 376 грн.);

б) діти віком від 6 до 18 років (такий мінімум у тому ж 2005 році становив 468 грн.) [11].

На жаль, такий мінімум не повною мірою задовольняє потреби оздоровлення дітей і підлітків, але разом з тим, Закон України "Про позашкільну освіту" надає право на пільгове або безплатне відвідування музеїв, історико-архітектурних пам'яток у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Вихованці позашкільних закладів незалежно від підпорядкування, типів, форм власності мають право на безплатне медичне обслуговування в закладах охорони здоров'я, визначених відповідними органами виконавчої влади [5], а "... за землі дитячих санаторно-курортних, фізкультурно-спортивних та оздоровчих закладів плата не справляється" [12], з державної в комунальну власність передаються безоплатно дитячі оздоровчі табори, в тому числі не завершені будівництвом [13].

Однак, немотивовані рішення владних структур щодо припущення дії пільги в оподаткуванні дитячих путівок на додану вартість призвели до збільшення вартості дитячих путівок більш як на

20% та скорочення обсягів оздоровчої роботи з дітьми. Ускладнила проблему реалізації путівок і норма Закону України "Про податок з доходів фізичних осіб", відповідно до якої путівки на оздоровлення й відпочинок дітей, отримані батьками від роботодавця, вважаються додатковим благом, оподатковуються за ставкою 13 відсотків. Відсутність достатніх коштів у підприємств на утримання соціальної сфери призводить до скорочення мережі стаціонарних заміських дитячих

оздоровчих закладів, перепрофілювання або використання цих закладів не за прямим призначенням.

Таким чином, незважаючи на означені проблеми, правове регулювання, оздоровлення дітей в Україні, особливо починаючи з 2000 року, забезпечує гарантоване державою право на повноцінний відпочинок, змістовне дозвілля та оздоровлення майбутнього покоління.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конвенція ООН про права дитини. – К.: ТМ ПрінтІкс, 1999. – С.32.
2. Закон України "Про охорону дитинства". // Відомості Верховної Ради України – №30. – К., 2001. – № 2402-III.
3. Сімейний Кодекс України. – К.: Форум., 2006. – №2947-III. – 136 с.
4. Цивільний Кодекс України: Офіційний текст. – К.: Концерн "Видавничий дім "Ін Юре", 2003. – 432 с.
5. Закон України "Про позашкільну освіту". Із змінами і доповненнями, внесеними Законами України. – К., 2000. – №1841-III.
6. Закон України "Про загальну середню освіту". // Законодавство України про освіту: Збірник Законів за станом на 10 березня 2002 року. Офіційне видання. – К.: Парламентське видавництво, 2002. – С.52.
7. Закон України "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування". – К. – 2005. – №2342- IV.
8. Закон України "Про оподаткування прибутку підприємств". В редакції Закону України від 22 травня 1997 року №283/97-ВР із змінами і доповненнями. – К. – 1994. - №334/94-ВР.

9. Закон України "Про податок на додану вартість". Із змінами і доповненнями, внесеними Законами України від 07.07.99 р. №854-XIV, від 02.03.2000р. №1523-III, від 27.11.2003р. №1344-IV, від 17.06.2004 р. №1801-IV, у редакції Закону України від 25.03.2005 р. №2505-IV. – К., 1997. – №168/97-ВР.

10. Закон України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням". – К., 2001. – №2240-III.

11. Закон України "Про податок з доходів фізичних осіб". – К., 2003. – №889 – IV.

12. Закон України "Про плату на землю". Із змінами і доповненнями, внесеними Законами України від 15.05.2003 року № 756-IV, від 25.03.2005 року № 2505-IV. – К.,1992. - №2535-XII.

13. Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності". – К., 2002. - №3024-III.

14. Закон України "Про внесення змін до закону України "Про державний бюджет України на 2005 рік" та деяких інших законодавчих актів України. – К., 2005. – №2505 – IV.

15. Конституція України. – К.: Право. – 1996. – С.18.

Подано до редакції 07.05.07

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается правовое регулирование оздоровления детей и подростков в Украине, а именно: Законы Украины, которые

обеспечивают реализацию права ребенка на полноценный отдых в условиях детского оздоровительного учреждения.

SUMMARY

The article presents some means of legal regulations of children's and teenagers' sanitation in Ukraine, in particular,

Laws of Ukraine that provide realization of child's right to rest of full value within children's sanitary institution.